

25.11.2025

Dnro 385/03.04.04.00.04/2025

Valittaja CGI Suomi Oy**Vastapuolet** Kanta-Hämeen hyvinvointialue
Keski-Suomen hyvinvointialue**Kuultava** Tietoevry Finland Oy**Asia** Hankinta-asia**Päätös, josta valitetaan**Kanta-Hämeen hyvinvointialueen hyvinvointialuejohtajan hankintapäätös
3.7.2025 § 37**Asian tausta**

Kanta-Hämeen hyvinvointialue ja Keski-Suomen hyvinvointialue (jäljempänä myös hankintayksiköt) ovat ilmoittaneet 30.5.2025 julkaistulla EU-hankintailmoituksella avoimella menettelyllä toteutettavasta sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmän hankinnasta hankintayksiköiden muodostamalle hankintarenkaalle.

Kanta-Hämeen hyvinvointialueen hyvinvointialuejohtaja on 3.7.2025 tekemällään hankintapäätöksellä § 37 valinnut Tietoevry Finland Oy:n tarjouksen. Hankintapäätöksen mukaan hankintarenkaan sisällä vastuu hankintaprosessin toteuttamisesta on ollut Kanta-Hämeen hyvinvointialueella.

Hankinnan ennakoitu arvonlisäveroton kokonaisarvo on hankintailmoituksen mukaan ollut 4.700.000 euroa.

Markkinaoikeus on 11.9.2025 antamallaan välipäätöksellä numero 469/2025 hylännyt hankintayksiköiden vaatimuksen Kanta-Hämeen hyvinvointialueen

hyvinvointialuejohtajan 3.7.2025 tekemän hankintapäätöksen § 37 täytäntöönpanon sallimisesta.

Hankintasopimusta ei hankintayksiköiden ilmoituksen mukaan ole allekirjoitettu.

Asian käsittely markkinaoikeudessa

Valitus

Vaatimukset

CGI Suomi Oy on vaatinut, että markkinaoikeus kumoo valituksenalaisen hankintapäätöksen, kieltää hankintayksiköitä jatkamasta virheellistä menettelyään ja velvoittaa ne korjaamaan virheellisen menettelynsä. Lisäksi valittaja on vaatinut, että markkinaoikeus velvoittaa hankintayksiköt korvaamaan sen arvonnlisäverottomat oikeudenkäyntikulut 23.348,75 eurolla viivästyskorkoineen.

Perustelut

Hankintailmoituksessa on ilmoitettu, että hankintayksiköt validoivat valitsemiensa vaatimusten täyttymisen vähän yli kuukausi tarjouksen jättämisen jälkeen. Vaatimus on rajoittanut perusteettomasti kilpailua ja ollut suhteellisuusperiaatteen vastainen, sillä se on käytännössä tarkoittanut, että pakollisten vaatimusten on tullut olla täytettynä jo tarjoustä jätettäessä.

Tarjoajien esittämiin kysymyksiin antamissaan vastauksissa hankintayksiköt ovat muuttaneet edellä mainittua vaatimusta olennaisesti siten, että vaatimusten täyttymisen on voinut validointitilaisuudessa esittää myös demoversiona, validoitavat vaatimukset on yksilöity ja validoitavien pakollisten vaatimusten määrää on alennettu 20 vaatimuksesta kahdeksaan vaatimukseen. Hankintayksiköt eivät ole voineet muuttaa kesken hankintamenettelyn hankinnan olennaisia perusteita, vaan koko hankintamenettely olisi tullut aloittaa alusta.

Hankintayksiköt eivät ole myöskään määritelleet tarkemmin, mitä demoversiolla on tässä yhteydessä tarkoitettu. Epäselvää on ollut jo se, millaista valmiusastetta demoversiolta on edellytetty.

Tarjoajalla on ollut vain vähän yli kuukausi kesälomakaudelle sijoittuvaa aikaa rakentaa vaatimukset täyttävä demoversio. Vaatimus on ollut suhteeton ja perusteeton, kun otetaan huomioon, että hankinnassa on liki vuoden pituinen toimitusprojekti ja hankintayksikkö on varmistunut tiukoilla soveltuvuusvaatimuksilla tarjoajien kyvykkyydestä toimittaa vastaava järjestelmä. Perustetta ei ole ollut sille, että kaikilla tarjoajilla on tullut olla pakollisten vaatimusten mukainen järjestelmä valmiina tai demoversiona jo ennen kuin järjestelmän toimittajaa on edes valittu. Järjestelmää ei oteta

käyttöön tarjousten jättämisen jälkeen. Päinvastoin tarjoajan valinnan jälkeen toteutetaan toimitussuunnitelman mukaan esimerkiksi ratkaisun määrittelyiden tarkennus ja mikä olennaisinta, myös ratkaisun toteutus ja testaus. Lopputestauskin on vasta noin vuoden päästä tarjouksen jättämisestä.

Vastine

Vaatimukset

Kanta-Hämeen hyvinvointialue ja Keski-Suomen hyvinvointialue ovat yhteisessä vastineessaan vaatineet, että markkinaoikeus hylkää valituksen ja velvoittaa valittajan korvaamaan Kanta-Hämeen hyvinvointialueen oikeudenkäyntikulut 4.800 eurolla ja Keski-Suomen hyvinvointialueen oikeudenkäyntikulut 455 eurolla, molemmat määrät viivästyskorkoineen.

Perustelut

Hankintayksiköt eivät ole ylittäneet harkintavaltaansa tai menetelleet hankintasäännösten vastaisesti pakollisia vaatimuksia ja niiden täyttymisajankohtaa asettaessaan. Asiassa on otettava huomioon hankinnan laatu, mikä on edellyttänyt erityistä riskienhallintaa, jotta hankintayksiköt pystyvät järjestämään palvelut laissa edellytetyllä tavalla ja oikea-aikaisesti kaikille niiden sosiaalihuollon asiakkaille.

Hankintamenettelyn osana oleva validointi on ollut hankinnan laatuun nähden perusteltu ja oikeasuhtainen vaatimus. Hankintayksiköt ovat jo nyt tilanteessa, jossa on jouduttu ennaikaisesti päättämään aiemman järjestelmätoimittajan kanssa tehty asiakastietojärjestelmän hankintasopimus ennen järjestelmän käyttöönottoa. Hankinnassa on ollut tarpeellista varmistaa, etteivät hankintayksiköt joudu etenemään hankinnassa varmistumatta siitä, että valittu järjestelmä täyttää sille asetetut vaatimukset. Hankinnan luonne huomioon ottaen olisi kohtuutonta edellyttää, että hankinnan vaatimusten täyttymisestä voitaisiin varmistua vasta toimitusprojektin käynnistämisen jälkeen.

Validointivaatimusta ja järjestelmän toimivuuden toteutusta ei voida pitää kilpailua rajoittavana toimintatapana. Validoinnissa on kysymys tarjouksen tarjouspyynnön mukaisuuden tarkistamisesta, joka tulee voida tehdä ennen hankintapäätöstä. Referenssit eivät yksin tarjoa hankintayksiköille sitä tietoa, vastaako tarjottu järjestelmä tarjouspyynnön vaatimuksia. Hankintayksiköllä on oltava mahdollisuus varmistaa järjestelmän toimivuus ja lainmukaisuus. Vaatimustenmukaisuuden tarkistaminen ennen hankintapäätöstä on turvannut sen, että vertailuun valitut toimittajat täyttävät vaatimukset, mikä on taannut yhdenvertaisen kohtelun.

Tarjouspyyntöä ei ole muutettu olennaisesti, kun validoinnista on hankintamenettelyn aikana todettu, että sen voi toteuttaa myös demoversiolla. Ammattimaisesti alalla toimivat tarjoajat ovat tiedäneet mitä validoinnilla ja demoversiolla on tarkoitettu. Tarjouspyynnön liitteessä 3.1 on ilmoitettu, että validoitavat vaatimukset yksilöidään ennen validointia. Yksilöinti on tapahtunut

tarjoajien lisäkysymyksiin annettujen vastausten yhteydessä. Annetusta vastauksesta on käynyt selvästi ilmi, että demo on yksi vaihtoehto validoinnin toteuttamiseksi, jos tarjoajilla ei ole tuotantokäytössä olevaa järjestelmää, jolla validoinnin voisi suorittaa. Vastaus ei ole muuttanut tarjouspyyntöä, koska tarjouspyynnössä ei ole ilmoitettu, ettei validointia voisi suorittaa demoversiolla, eivätkä hankintayksiköt ole vaatineet, että validointi suoritettaisiin nimenomaan pelkästään demoversiolla.

Kuultavan lausunto

Tietoevry Finland Oy on vaatinut, että markkinaoikeus hylkää valituksen ja velvoittaa valittajan korvaamaan sen arvonalisäverottomat oikeudenkäyntikulut 22.425 eurolla viivästyskorkoineen.

Tarjouskilpailussa asetetut vaatimukset ovat olleet perusteltuja, tarpeellisia ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Hankintayksiköt eivät ole muuttaneet hankinnan kohdetta tarjoajien kysymyksiin annetuilla vastauksilla.

Hankinnan vaatimusten täyttymistä ei ole edellytetty tarjouksia jätettäessä vaan sopimuksentekohetkellä, mistä syystä koekäyttöön vertautuva validointitilaisuus on järjestetty. Validoitavat vaatimukset on rajattu tarjoajien kysymyksiin annetuissa vastauksissa kahdeksaan pakolliseen vaatimukseen. Kahdeksan kriittisen ominaisuuden toiminnallisen täyttymisen vaatiminen ei ole ollut suhteellisuusperiaatteen vastaista.

Validoinnin merkitystä on tässä tapauksessa arvioitava hankintayksiköiden kannalta. Validoinnin tarkoituksena on ollut varmistaa, että tarjous on tarjouspyynnön mukainen, ja validoinnilla on vähennetty hankintayksiköille aiheutuvaa riskiä siitä, että vaadittujen ominaisuuksien mukaista järjestelmää ei sopimuksesta huolimatta toimiteta. Tarjouspyynnössä edellytetyt kahdeksan ominaisuutta ovat olleet erittäin tärkeitä ja niiden täyttymisen varmistaminen on ollut oikeasuhtainen toimi, koska aiemmat kokemukset ovat osoittaneet, että pelkät referenssivaatimukset järjestelmien toimituksista eivät kehittyvien tietojärjestelmien tapauksessa ole olleet riittävä tae tarjoajan kyvystä pitäytyä sopimuksessa. Hyvinvointialueilla ei ole ollut käytettävissään kilpailua vähemmän rajoittavia keinoja saman tavoitteen saavuttamiseksi. Se, että lopullisen koko kriittisen järjestelmän tuotantokäyttönoton on ollut tarkoitus tapahtua viimeistään 1.4.2026, ei tarkoita, että toimittaja voisi kehittää järjestelmän ominaisuuksia 1.4.2026 asti.

Vastaselitys

Valittaja on esittänyt, että hankintasäännösten vastainen hankintamenettely on johtanut siihen, että tarjouksia on saatu vain yksi, mikä on vastaavissa kilpailutuksissa poikkeuksellista.

Hankintailmoituksessa on ilmoitettu, että yksikin ”Ei”-vastaus pakollisiin vaatimuksiin tai vastaamatta jätetty pakollinen vaatimuskohta johtaa tarjouksen hylkäämiseen. Hankintailmoituksessa on todettu, että tarjoajille ilmoitetaan 5.8.2025 sähköpostilla ennen validointitilaisuutta noin 20 hankintayksiköille

olennaisinta pakollista vaatimusta, jotka validointitilaisuudessa käsitellään, ja että jos tarjoaja ei pysty uskottavasti osoittamaan vaatimuksen täyttymistä, on kyseessä tarjouksen hylkäysperuste. Pakollisia vaatimuksia on ollut 571 kappaletta ja tarjoukset on tullut jättää viimeistään 30.6.2025, joten tarjoajien tiedossa ei ole ollut ennen tarjouksen jättämistä, mitkä noin 20 pakollista vaatimusta hankintayksikkö on validoimassa. Näin ollen tarjoajalla on tullut olla hankintayksiköiden määrittämien pakollisten vaatimusten mukainen järjestelmä tuotantokäytössä, jotta tarjoaja on voinut vastata pakollisiin vaatimuskohtiin ”Kyllä” ja osoittaa validointitilaisuudessa pakollisten vaatimusten täyttymisen.

Hankintayksiköt ovat ylittäneet harkintavaltansa määrittelemällä hankinnan kriteerit tavalla, joka on perusteettomasti rajoittanut kilpailua, eikä hankinnan kohteen määrittely ole ollut oikeassa suhteessa sillä tavoiteltuun päämäärään. Lisäksi hankintayksiköt ovat muuttaneet hankinnan olennaisia kriteerejä kesken hankintamenettelyn julkaisematta uutta hankintailmoitusta tai edes korjausilmoitusta. Hankintayksiköt eivät ole myöskään pidentäneet tarjousaikaa.

Muut kirjelmät

Kuultava on esittänyt, että hankintayksiköillä on laaja oikeus hankinnan kohteen tarkoituksenmukaiseen määrittelyyn, eikä niillä ole velvollisuutta sopeuttaa tarjouspyynnön ehtoja olemassa olevaan tarjontaan, jos hankkeessa on perustellusti pyritty hankintayksiköiden tarpeita palvelemaan lopputulokseen. Pakollisten ominaisuuksien määrä johtuu hankinnan kohteen luonteesta, eikä määrä osoita, että ominaisuudet eivät olisi olennaisia ja tarpeellisia hankintayksiköille. Määrä ei myöskään osoita, että hankintayksiköillä olisi ollut käytettävissään kilpailua vähemmän rajoittavia keinoja hankinnan tarpeiden, tavoitteiden ja aikataulun toteutumisen turvaamiseksi.

Hankintayksiköt ovat esittäneet, ettei hankittavan järjestelmän vaatimuksenmukaisuuden varmistamisella ole ollut valittajaa syrjivää motiivia. Hankintayksiköt ovat varmistaneet kilpailun tasapuolisuuden tarjoamalla yhtäläiset tiedot ja mahdollisuuden tarjouskilpailuun osallistumiseen kaikille potentiaalisille tarjoajille. Se, että vain yksi tarjous on jätetty, ei osoita syrjivyyttä tai hankintasäännösten vastaista menettelyä, vaan heijastaa markkinatilannetta ja toimittajien liiketoimintapäätöksiä.

Hankintayksiköillä on ollut tarjouspyynnössä kuvattu mahdollisuus tarkentaa tarjouspyyntöä. Kun pakollisia ominaisuuksia on ollut yhteensä yli viisisataa ja validoitavien ominaisuuksien määrän on ilmoitettu olevan noin 20, ilmoitettu kahdeksan validoitavaa ominaisuutta olisi ollut linjassa tarjouspyynnön kanssa, vaikka edellä kuvattua tarkennusmahdollisuutta ei olisi tuotu esille tarjouspyynnössä. Kysymys ei ole ollut hankinnan olennaisen sisällön muuttamisesta vaan tarjouspyynnön täsmentämisestä tarjoajien kysymysten perusteella. Kaikki tarjoajat ovat saaneet tiedon samanaikaisesti, eikä muutoksella ole ollut vaikutusta tarjousten sisältöön tai osallistumisedellytyksiin. Korjausilmoituksen julkaiseminen ei ole ollut tarpeen, koska kysymys ei ole ollut tarjouspyynnön olennaisesta muuttamisesta.

Tarjottavan järjestelmän on tullut täyttää pakolliset vaatimukset kokonaisuudessaan, eikä tähän ole tullut minkäänlaisia muutoksia lisätietokysymysvaiheessa.

Tarjoajan on tullut ilmoittaa tarjouksessaan, täyttyvätkö vaatimukset sopimuksen allekirjoitushetkellä. Pitkä toimitusprojekti huomioon ottaen tuotteen ominaisuudet on tullut voida tarkastaa ennen sopimuksen allekirjoitusta. Olisi kohtuutonta luoda tilanne, jossa hankintayksiköt voisivat kriittisissä hankinnoissa todeta tuotteen tarjouspyynnön mukaisuuden vasta kalliin toimitusprojektin edetessä. Kriittisen ja lailla säädeltävän ohjelmiston toimivuuden ja ominaisuuksien olemassaolon todentaminen ei ole ollut suhteellisuusperiaatteen vastaista.

Valittaja on antanut lisälausuman.

Hankintayksiköt ovat lisälausumassaan esittäneet, että valittajan tulee itse vastata oikeudenkäyntikuluistaan, ja paljoksuneet valittajan oikeudenkäyntikuluvaatimusta. Vaatimusten ja perusteluiden laatimiseen, kokouksiin, viestintään ja kokouksiin valmistautumiseen on käytetty tarpeettoman paljon aikaa. Erittelyn perusteella kuluja on aiheutunut myös sellaisista asiakaspalvelutoimista, kuten tiivistelmän laatimisesta, joilla ei ole oikeudenkäyntiin liittyvää perustetta.

Markkinaoikeuden ratkaisu

Perustelut

Kysymyksenasettelu ja oikeusohjeet

Asiassa on valittajan esittämän johdosta arvioitava, ovatko hankintayksiköt menettelleet hankintasäännösten vastaisesti tarjouspyyntöasiakirjoissa pakollisten vaatimusten validoinnille asetettujen ehtojen asettamisessa ja muuttaessaan hankintamenettelyn aikana validointivaatimuksia.

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (hankintalaki) 3 §:n 1 momentin mukaan hankintayksikön on kohdeltava hankintamenettelyn osallistujia ja muita toimittajia tasapuolisesti ja syrjimättömästi sekä toimittava avoimesti ja suhteellisuuden vaatimukset huomioon ottaen.

Hankintalain 67 §:n 1 momentin mukaan tarjouspyyntö, neuvottelukutsu ja niiden liitteet on laadittava niin selviksi, että niiden perusteella voidaan antaa keskenään vertailukelpoisia tarjouksia.

Hankintalain 68 §:n mukaan tarjouspyynnössä, hankintailmoituksessa, ehdokkaille osoitetussa kutsussa tai niiden liitteissä on oltava muun ohella hankinnan kohteen määrittely tai hankekuvaus sekä hankinnan kohteeseen liittyvät muut laatuvaatimukset (1 kohta) ja muut tiedot, joilla on olennaista merkitystä hankintamenettelyssä ja tarjousten tekemisessä (12 kohta).

Hankintalain 71 §:n 1 momentin mukaan hankinnan kohdetta kuvaavat määritelmät sekä niihin mahdollisesti sisältyvät tekniset eritelmit on esitettävä hankintailmoituksessa, tarjouspyynnössä, neuvottelukutsussa tai näiden liitteissä ja niissä on vahvistettava rakennusurakoilta, palveluilta tai tavaroilta vaadittavat ominaisuudet. Määritelmien on mahdollistettava tarjoajille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua tarjouskilpailuun, eivätkä ne saa perusteettomasti rajoittaa kilpailua julkisissa hankinnoissa.

Euroopan unionin tuomioistuin on lausunut tarjouspyynnön muutoksista Euroopan unionin julkisia hankintoja koskevien direktiivien soveltamisalan ulkopuolelle jäänyttä hankintaa koskeneessa asiassa Borta (tuomio 5.4.2017, C-298/15, EU:C:2017:266) todeten, että hankintayksikkö ei lähtökohtaisesti voi muuttaa hankintamenettelyn kuluessa niiden hankintasopimuksen olennaisten ehtojen ulottuvuutta, joihin tekniset eritelmit ja hankintasopimuksen tekoperusteet kuuluvat ja joihin hankinnasta kiinnostuneet taloudelliset toimijat ovat legitiimisti turvautuneet tehdessään päätöksensä valmistautua tarjouksen esittämiseen tai sitä vastoin luopua osallistumasta kyseistä hankintaa koskevan sopimuksen tekomenettelyyn (70 kohta). Tästä ei silti seuraa, että mikä tahansa tarjouspyyntöasiakirjoihin tehty muutos hankintailmoituksen julkaisemisen jälkeen olisi lähtökohtaisesti kielletty olosuhteista riippumatta (71 kohta).

Unionin tuomioistuin on edellä mainitussa tuomiossaan katsonut, että syrjintäkiellon ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteet ja avoimuusvelvollisuus merkitsevät ensinnäkin sitä, että asianomaiset muutokset eivät – vaikka ne voivatkin olla merkittäviä – saa olla siinä määrin olennaisia, että ne olisivat houkutelleet potentiaalisia tarjoajia, jotka eivät ilman näitä muutoksia voisi jättää tarjousta. Tilanne voisi olla tällainen muun ohella silloin, kun hankintasopimus poikkeaa näiden muutosten johdosta luonteeltaan tuntuvasti alun perin määritellystä hankintasopimuksesta (74 kohta). Mainittu vaatimus edellyttää toiseksi, että kyseisistä muutoksista tiedotetaan riittävästi siten, että kaikki kohtuullisen valistuneet ja tavanomaisen huolelliset tarjoajat voivat tutustua niihin samoin edellytyksin samana ajankohtana (75 kohta). Tämä sama vaatimus edellyttää kolmanneksi vielä yhtäältä, että mainitut muutokset tehdään ennen kuin tarjoajat jättävät tarjouksensa, ja toisaalta, että näiden tarjousten jättämiselle asetettua määräaika pidennetään silloin, kun kyseiset muutokset ovat tärkeitä, että määräajan pidennyksen kesto riippuu mainittujen muutosten tärkeydestä ja että kyseinen kesto on riittävä, jotta asianomaiset taloudelliset toimijat voivat mukauttaa tarjoustaan muutosten johdosta (76 kohta).

Korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätöksessä KHO 2022:1 on edellä mainittuun Borta-tuomioon viitaten todettu, että edes riittävä tiedottaminen tarjouspyynnön muutoksista tai korjausilmoituksen julkaiseminen ei takaa yhdenvertaista ja syrjimätöntä kohtelua, jos muutokset ovat niin olennaisia, että ne olisivat houkutelleet potentiaalisia tarjoajia, jotka eivät ilman muutoksia olisi voineet jättää tarjousta. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että hankintayksikkö oli menetellyt julkisia hankintoja koskevien oikeusohjeiden vastaisesti, kun se oli tehnyt ennakkopäätöksestä ilmenevän muutoksen hankintamenettelyn kuluessa julkaisemallaan korjausilmoituksella ja korjatulla tarjouspyynnöllä uutta hankintamenettelyä käynnistämättä.

Hankintamenettely keskeisiltä osin

Hankintayksiköt ovat ilmoittaneet 30.5.2025 julkaistulla EU-hankintailmoituksella avoimella menettelyllä toteutettavasta sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmän hankinnasta. Hankintailmoituksen mukaan asiakastietojärjestelmän tulee toimia osana hankintayksiköiden toiminnallista ja tietojärjestelmätekniistä ekosysteemiä. Järjestelmä on ilmoitettu hankittavan On-premise-ratkaisuna, jossa tilaaja vastaa käyttöpalvelusta ja palvelun alustan ajantasaisuudesta, päivitysten toteutuksesta ja kokonaisuuden monitoroinnista ja toimittaja päivitysten tekemisestä ja tarjoamisesta tilaajan käyttöön sekä riittävän informaation tarjoamisesta alustan ajantasaisena pitämiseksi sekä kokonaisuuden monitoroinnin toteuttamiseksi.

Hankintailmoituksessa on edelleen ilmoitettu, että hankintayksiköt varaavat tarjouspyynnön liitteen 3.1 ”Vaatusluettelo” mukaisesti oikeuden varmentaa joidenkin pakolliseksi merkittyjen vaatimusten täyttyminen erityisessä validointitilaisuudessa ja että pakollisten vaatimusten on oltava todennettavissa ennen sopimuksen allekirjoitusta. Mahdollinen validointitilaisuus on hankintailmoituksen mukaan ollut tarkoitus järjestää 18.8.2025. Määräpäivä tarjousten jättämiselle on ollut 30.6.2025.

Tarjouspyynnön liitteen 3.1 ”Vaatusluettelo” välilehdellä ”Täyttöohje” on ilmoitettu seuraavaa:

”Vaatusluettelo sisältää useita välilehtiä. Tarjoajan tulee huolella täyttää kaikki välilehdet. Hankintayksikkö on velvoitettu hylkäämään puutteelliset tarjoukset. Pakolliset vaatimukset ovat tässä vaatimusmäärittelyssä merkitty kunkin välilehden sarakkeeseen PAKOLLISUUS (Pakollinen/Pisteytettävä).

Tarjoaja merkitsee vaatimuksen kohdalla ’Vaatus täyttyy’ eli F-sarakkeeseen ’Kyllä’, mikäli vaatimus täyttyy, tai ’Ei’, mikäli vaatimus ei täyty.

Tarjotun ratkaisun on täytettävä jokainen pakolliseksi esitetyistä vaatimuksista. Mikäli tarjottu ratkaisu täyttää esitetyn vaatimuksen, tarjoaja valitsee välilehden valikosta vaihtoehdon ’Kyllä’. Mikäli järjestelmä ei täytä vaatimusta, valitse ’Ei’. Yksikin ’Ei’-vastaus tai vastaamatta jätetty pakollinen vaatimuskohta johtaa tarjouksen hylkäämiseen.

[– –]

Huomio: Hankintayksikkö varaa oikeuden varmentaa joidenkin pakolliseksi merkittyjen vaatimusten täyttyminen erityisessä validointitilaisuudessa. Pakolliset vaatimukset tulee olla todennettavissa ennen sopimuksen allekirjoitusta. Perusteluna on se, että käyttöönottoprojekti käynnistyy sopimuksen tekohetkellä ja tuotantokäyttöön pyritään pääsemään nopealla aikataululla. Integraatioita edellyttäviä pakollisia vaatimuksia ei tulla validoimaan.

Validointitilaisuus järjestetään tarjousten jätön määräajan jälkeen. Tarjoajakohtaisen tilaisuuden kesto on noin kaksi tuntia. Validointitilaisuudessa Hankintayksikkö edellyttää, että Tarjoaja osoittaa erikseen ilmoitettujen pakollisten vaatimusten täyttymisen tarjotun asiakastietojärjestelmän tuoreimmassa käytettävissä olevassa järjestelmäversiossa.

Validointitilaisuudessa ei arvioida tai pisteytetä toteutuksen laatua. Jos Tarjoaja ei pysty uskottavasti osoittamaan vaatimuksen täyttymistä, on kyseessä tarjouksen hylkäysperuste. Hankintayksikkö ilmoittaa erikseen noin 20 kpl Tilaajille olennaisinta pakollista vaatimusta, jotka validointitilaisuudessa käsitellään, ennen validointitilaisuutta. Validoinnissa todennettavat vaatimukset ja ohjeet tilaisuuden kulusta toimitetaan sähköpostilla tarjoajille 5.8.2025.”

Hankintailmoituksen mukaan tarjoajien on ollut mahdollista esittää hankinta-asiakirjoista kysymyksiä viimeistään 12.6.2025. Valittaja on ilmoituksensa mukaan esittänyt seuraavan kysymyksen:

”Vaatusluettelon mukaan pakolliset vaatimukset tulee olla todennettavissa ennen sopimuksen allekirjoitusta. Perusteluna tälle poikkeukselliselle vaatimukselle on mainitussa luettelossa esitetty se, että käyttöönottoprojekti käynnistyy sopimuksen tekohetkellä ja tuotantokäyttöön pyritään pääsemään nopealla aikataululla. [– –] Edellä todetusta oikeuskäytännöstä huolimatta hankintayksikkö on nyt edellyttänyt, että pakolliset vaatimukset tulee olla todennettavissa jo ennen sopimuksen allekirjoitusta. Miksi tällaiseen ratkaisuun on päädytty ja miten hankintayksikkö aikoo varmistaa sen, että hankinta täyttää hankintalain vaatimukset eikä kohtelee tarjoajia syrjivästi? Onko hankintayksikkö huomionnut sen, että tällaisilla ehdoilla CGI:llä ei ole mahdollisuutta jättää tarjousta?”

Kysymykseen on 19.6.2025 annettu seuraava vastaus:

”Vaatimukset voi validointitilaisuudessa esittää myös demoversiossa, eli vaatimuksia ei tarvitse pystyä todentamaan tuotantokäytössä olevassa järjestelmäversiossa ennen sopimushetkeä.

Validoitavat vaatimukset valitaan seuraavista tarjouspyynnössä esitetyistä pakollisista vaatimuksista:

- YLE09. Järjestelmässä tulee olla vammaispalveluiden valtakunnalliset asiakirjarakenteet (sosmeta).
- YLE15. Järjestelmän tulee pystyä muodostamaan usean asiakkaan yhteiseen asiaan liittyviä asiakasasiakirjoja.
- YLE42. Tietojärjestelmässä pitää pystyä pitämään hyvinvointialueelle sijoitettujen lasten rekisteriä

- TOI01. Käyttäjän tulee voida kirjata tietojärjestelmään asiakkaan palveluista vastaavan omatyöntekijän tai vastuutyöntekijän tiedot asiakkaan tietoihin asiakkuuskohtaisesti.
- TOI53. Tietojärjestelmän tulee näyttää käyttäjälle ajantasainen tilannekuva, jonka tiedot koskevat käyttäjän omia työtehtäviä.
- TOI104. Tietojärjestelmän on näytettävä käyttäjälle ajantasaiset tiedot asiakkaan käytössä olevista palveluista
- TOI142. Käyttäjän tulee voida päättää asiakkaan palvelut tai sosiaalihuollon asiakkuus.
- TAL93. Tietojärjestelmän tulee voida erotella itsenäistymisvaroihin liittyviä tuloja, esimerkiksi tietty osuus organisaatiolle ja tietty osuus lapsen itsenäistymisvaroihin.

Pakollisen vaatimuksen toteutuksen voi näin ollen toteuttaa validointitilaisuutta varten myös demoversioon, joten menettely ei kohteile tarjoajia syrjivästi.”

Tarjouskilpailussa on annettu yksi tarjous. Kanta-Hämeen hyvinvointialueen hyvinvointialuejohtaja on valituksenalaisella hankintapäätöksellään valinnut Tietoevry Finland Oy:n tarjouksen.

Asian arviointi

Valittaja on esittänyt, että tarjouspyyntö on ollut pakollisten vaatimusten täyttymistä koskevan validointitilaisuuden osalta kilpailua perusteettomasti rajoittava ja suhteellisuusperiaatteen vastainen, koska tarjouspyynnössä tältä osin asetettujen vaatimusten vuoksi kaikilla tarjoajilla on tullut olla pakollisten vaatimusten mukainen järjestelmä valmiina tai demoversiona jo ennen kuin järjestelmän toimittajaa on edes valittu. Lisäksi hankintayksiköt ovat demoversiota koskevalla vastauksellaan muuttaneet kesken hankintamenettelyn hankinnan olennaisia kriteerejä sillä tavoin, että koko hankintamenettely olisi tullut aloittaa alusta julkaisemalla uusi hankintailmoitus.

Hankintayksiköt ovat esittäneet, että hankintamenettelyn osana ollut validointi on ollut hankinnan laatuun nähden perusteltu ja oikeasuhtainen vaatimus ottaen huomioon, että hankintayksiköt ovat aiemmin joutuneet ennen aikaisesti päättämään järjestelmätoimittajan kanssa tehdyn asiakastietojärjestelmän hankintasopimuksen ennen järjestelmän käyttöönottoa. Validoinnissa on ollut kysymys tarjouksen tarjouspyynnön mukaisuuden tarkistamisesta, joka tulee voida tehdä ennen hankintapäätöstä. Hankintayksiköllä on tullut olla mahdollisuus varmistaa järjestelmän toimivuus ja lainmukaisuus. Vaatimustenmukaisuuden tarkistaminen ennen hankintapäätöstä on turvannut sen, että vertailuun valitut toimittajat täyttävät vaatimukset, mikä on taannut yhdenvertaisen kohtelun. Hankintayksiköt eivät ole muuttaneet tarjouspyyntöä olennaisesti hankintamenettelyn aikana, kun validoinnista on hankintamenettelyn aikana todettu, että sen voi toteuttaa myös demoversiolla.

Markkinaoikeus toteaa, että hankintayksiköllä on laaja harkintavalta sen suhteen, miten se määrittelee hankinnan kohteen ja sitä koskevat vaatimukset. Hankintalain säännökset eivät sääntele hankinnan kohteen sisältöä tai tarkoituksenmukaisuutta. Hankintayksikön on kuitenkin otettava huomioon vaatimus tarjoajien tasapuolisesta ja syrjimättömästä kohtelusta. Tarjouspyynnössä asetettavien vaatimusten tulee olla hankinnan kannalta perusteltuja, eivätkä mainitut vaatimukset saa perusteettomasti rajoittaa kilpailua. Suhteellisuusperiaatteesta johtuu, että vaatimusten on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltavaan päämäärään.

Hankinnan kohdetta koskevaa vaatimusta ei voida lähtökohtaisesti pitää syrjivänä, vaikka alalla olisi vain yksi tai muutama vaaditunlaisen palvelun tarjoaja. Hankintayksikön ei julkisia hankintoja koskevien oikeusohjeiden perusteella tarvitse sopeuttaa tarjouspyynnön ehtoja olemassa olevaan tarjontaan, jos hankkeessa perustellusti pyritään hankintayksikön tarpeita palvelemaan lopputulokseen (ks. esimerkiksi Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio 17.9.2002, Concordia Bus Finland, C-513/99, EU:C:2002:495, 85 kohta, ja korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätös KHO 2017:152).

Oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että hankintayksikön on mahdollista ennen hankintapäätöksen tekemistä tarkistaa tarjousten tarjouspyynnön mukaisuus esimerkiksi koekäytön avulla. Tarjouksen tarjouspyynnön mukaisuuden osoittamista koskevien vaatimusten tulee kuitenkin täyttää hankintalain 3 §:n 1 momentissa säädetyt vaatimukset avoimuudesta, syrjimättömyydestä ja suhteellisuudesta.

Kysymyksessä olevassa hankinnassa tarjoajien on tullut 30.5.2025 julkaistulla hankintailmoituksella käynnistetyn ja avoimella menettelyllä toteutetun hankintamenettelyn ehtojen mukaan vahvistaa viimeistään 30.6.2025 jätettävässä tarjouksessa ”Kyllä”-vastauksella yli 500 pakollisen vaatimuksen täytyminen, jotta tarjousta ei suljeta tarjouskilpailusta. Lisäksi tarjoajien on tullut varautua osoittamaan erityisessä validointitilaisuudessa joidenkin pakolliseksi merkittyjen vaatimusten täytyminen tarjotun asiakastietojärjestelmän tuoreimmassa käytettävissä olevassa järjestelmäversiossa. Mahdollisen validointitilaisuuden ajankohdaksi on ilmoitettu 18.8.2025, ja tieto validointitilaisuudessa käsiteltävästä noin 20 olennaisimmasta pakollisesta vaatimuksesta ja ohjeet mainitun tilaisuuden kulusta on hankintailmoituksessa ilmoitettu annettavan tarjoajille sähköpostitse 5.8.2025. Hankintamenettelyssä on edellä selostetusti 19.6.2025 ilmoitettu valittajan kysymykseen vastauksena, että validoitavat vaatimukset voi esittää validointitilaisuudessa myös demoversiossa, ja nimetty kahdeksan pakollista vaatimusta, joista validoitavat vaatimukset valitaan.

Markkinaoikeus katsoo, että hankintayksiköt ovat harkintavaltansa puitteissa voineet hankintailmoituksessa ilmoitetun mukaisesti sinänsä varata itselleen oikeuden varmentaa joidenkin pakollisten vaatimusten täyttymisen erityisessä validointitilaisuudessa ennen hankintapäätöksen tekemistä. Hankintailmoituksessa validoinnille asetetut edellytykset ovat kuitenkin tässä tapauksessa merkinneet sitä, että tarjoaja ei ole voinut tarjousta jättäessään tietää, mitkä ovat ne yli 500 pakollisen vaatimuksen joukosta valittavat noin 20 olennaisinta pakollista vaatimusta, jotka mahdollisessa

validointitilaisuudessa on ollut tarkoitus käsitellä ja joiden täyttymisen tarjotun asiakastietojärjestelmän tuoreimmassa käytettävissä olevassa järjestelmäversiossa tarjoajan on tullut kyetä osoittamaan ennen hankintapäätöksen tekemistä. Ainoa rajaus on ollut se, että integraatioita edellyttäviä pakollisia vaatimuksia ei tulla validoimaan. Validointia koskeva edellytys on siten tosiasiaa merkinnyt sitä, että tarjoajalla on tullut olla integraatioita lukuun ottamatta pakollisten vaatimusten mukainen järjestelmä toteutettuna ja käytettävissä jo ennen hankintapäätöksen tekemistä.

Markkinaoikeus katsoo, ettei hankintamenettelyn ehtojen muuttamisessa kesken hankintamenettelyn siten, että validoitavat pakolliset vaatimukset on rajattu yli 500 vaatimuksen asemesta kahdeksan yksilöidyn vaatimuksen joukosta valittaviin vaatimuksiin vieläpä siten, että tarjoajille on hankintailmoituksessa ilmoitetusta poiketen annettu mahdollisuus todentaa vaatimuksen täytyminen tuoreimman käytettävissä olevan järjestelmäversion sijasta demoversiossa, ei ole ollut kysymys vähäisestä hankinta-asiakirjojen täsmennyksestä, vaan tarjouksen valintaan vaikuttavien perusteiden olennaisesta muuttamisesta kesken hankintamenettelyn. Muutos on ollut luonteeltaan sellainen, että se on saattanut vaikuttaa potentiaalisten tarjoajien päätökseen osallistua tai olla osallistumatta kyseessä olevaan tarjouskilpailuun.

Markkinaoikeus katsoo näin ollen, että hankintayksiköt ovat menetelleet hankintasäännösten vastaisesti, kun ne ovat tehneet edellä mainitun muutoksen hankintamenettelyn kuluessa uutta hankintamenettelyä käynnistämättä ja uutta hankintailmoitusta julkaisematta. Selvyyden vuoksi markkinaoikeus toteaa, että toisin kuin valittaja on esittänyt, 19.6.2025 ilmoitetut täsmennetyt validointivaatimukset eivät ole olleet miltään osin epäselviä eikä hankintayksikkö ole ylittänyt hankintavaltaansa tai toiminut muutoinkaan hankintasäännösten vastaisesti edellyttäessään tällaista validointia.

Johtopäätös

Edellä mainituilla perusteilla hankintayksiköt ovat menetelleet hankinnassaan hankintasäännösten vastaisesti. Asiassa on näin ollen harkittava hankintalaissa säädettyjen seuraamusten määräämistä.

Seuraamusten määrääminen

Hankintalain 154 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan, jos hankinnassa on menetelty hankintalain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti markkinaoikeus voi kumota hankintayksikön päätöksen osaksi tai kokonaan.

Hankintasopimusta ei hankintayksiköiden ilmoituksen mukaan ole allekirjoitettu. Näin ollen valituksenalainen hankintapäätös voidaan hankintalain 154 §:n 1 momentin nojalla kumota ja sen täytäntöönpano kieltää.

Hankintalain 161 §:n 1 momentin mukaan markkinaoikeus voi asettaa kiellon tai velvoitteen noudattamisen tehosteeksi uhkasakon.

Koska jo hankintamenettelyä koskeva tarjouspyyntö on ollut edeltä ilmenevin tavoin hankintasäännösten vastainen, hankintayksiköiden virheellinen menettely voidaan tässä tapauksessa korjata vain siten, että hankinnasta järjestetään kokonaan uusi tarjouskilpailu.

Mikäli Kanta-Hämeen hyvinvointialue ja Keski-Suomen hyvinvointialue aikovat edelleen toteuttaa sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmän hankinnan julkisena hankintana, niiden on järjestettävä uusi tarjouskilpailu, jossa on otettava huomioon tässä päätöksessä mainitut seikat.

Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen

Hankintalain 149 §:n 2 momentin mukaan hankinta-asiassa oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen sovelletaan muutoin, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 95–101 §:ssä säädetään, ei kuitenkaan 95 §:n 3 momenttia.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 95 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäynnin osapuoli on velvollinen korvaamaan toisen osapuolen oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osaksi, jos erityisesti asiassa annettu ratkaisu huomioon ottaen on kohtuutonta, että tämä joutuu itse vastaamaan oikeudenkäyntikuluistaan. Pykälän 2 momentin mukaan korvausvelvollisuuden kohtuullisuutta arvioitaessa voidaan lisäksi ottaa huomioon asian oikeudellinen epäselvyys, osapuolten toiminta ja asian merkitys asianosaiselle.

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 99 §:n 1 momentin mukaan, jos useampi kuin yksi oikeudenkäynnin osapuolista on vastuussa samoista oikeudenkäyntikuluista, he vastaavat niiden korvaamisesta yhteisvastuullisesti.

Asiassa annettu ratkaisu ja hankintayksiköiden hankintasäännösten vastainen toiminta huomioon ottaen olisi kohtuutonta, jos valittaja joutuisi itse vastaamaan kokonaan oikeudenkäyntikuluistaan. Hankintayksiköt on näin ollen velvoitettava yhteisvastuullisesti korvaamaan valittajan oikeudenkäyntikulut markkinaoikeuden asian laatuun nähden kohtuulliseksi harkitsemalla määrällä, joka sisältää markkinaoikeuden oikeudenkäyntimaksun. Asian näin päättyessä hankintayksiköt ja kuultava saavat itse vastata oikeudenkäyntikuluistaan.

Lopputulos

Markkinaoikeus kumoaa Kanta-Hämeen hyvinvointialueen hyvinvointialuejohtajan 3.7.2025 tekemän hankintapäätöksen § 37. Markkinaoikeus kieltää Kanta-Hämeen hyvinvointialuetta ja Keski-Suomen hyvinvointialuetta tekemästä hankintasopimusta kyseisen päätöksen perusteella tai panemasta sitä muutoin täytäntöön nyt asetetun 500.000 euron sakon uhalla.

Markkinaoikeus velvoittaa Kanta-Hämeen hyvinvointialueen ja Keski-Suomen hyvinvointialueen yhteisvastuullisesti korvaamaan CGI Suomi Oy:n oikeudenkäyntikulut 15.000 eurolla viivästyskorkoineen. Viivästyskorkoa on maksettava korkolain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkokannan mukaisesti siitä lukien, kun kuukausi on kulunut tämän päätöksen antamisesta.

Markkinaoikeus hylkää Kanta-Hämeen hyvinvointialueen ja Keski-Suomen hyvinvointialueen sekä Tietoevry Finland Oy:n vaatimukset oikeudenkäyntikulujensa korvaamisesta.

Muutoksenhaku

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain 165 §:n mukaan tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain 168 §:n 1 momentin nojalla markkinaoikeuden päätöstä on valituksesta huolimatta noudatettava, jollei korkein hallinto-oikeus toisin määrää.

Valitusosoitus on liitteenä.

Puheenjohtaja Pertti Virtanen

Asian ovat yksimielisesti ratkaisseet markkinaoikeustuomarit Pertti Virtanen, Pasi Yli-Ikkela ja Pekka Savola.

Tämä asiakirja on sähköisesti varmennettu tuomioistuimen asianhallintajärjestelmässä.

Jakelu

CGI Suomi Oy, tavallisena sähköisenä tiedoksiantona, oikeudenkäyntimaksu 4.880 euroa

Kanta-Hämeen hyvinvointialue ym., todisteellisena sähköisenä tiedoksiantona
Tietoevry Finland Oy, tavallisena sähköisenä tiedoksiantona

VALITUSOSOITUS (hankinta-asiat)

Markkinaoikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla **korkeimpaan hallinto-oikeuteen** kirjallisella valituksella vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Kuitenkin päätökseen, jolla markkinaoikeus on määrännyt hankintayksikön maksamaan valtiolle seuraamusmaksun, saa hakea muutosta valituslupaa pyytämättä valittamalla **korkeimpaan hallinto-oikeuteen**.

Valitusluvan myöntämisperusteet

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 111 §:n 1 momentin mukaan valituslupa on myönnettävä, jos:

- 1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeitä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi;
- 2) asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi; tai
- 3) valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Valituslupa voidaan myöntää myös siten, että se koskee vain osaa muutoksenhaun kohteena olevasta markkinaoikeuden päätöksestä.

Valitusaika

Valitus on tehtävä **30 päivän kuluessa** markkinaoikeuden päätöksen tiedoksisaantipäivästä, sitä päivää lukuun ottamatta.

Tavallinen sähköinen tiedoksianto

Jos päätös on toimitettu tavallisena sähköisenä tiedoksiantona sähköpostitse, tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen kolmantena päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.

Jos päätös on toimitettu tavallisena sähköisenä tiedoksiantona hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelussa, tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen kolmantena päivänä viestin lähettämisestä asiointipalvelussa, jollei muuta näytetä.

Todisteellinen sähköinen tiedoksianto

Jos päätös on toimitettu todisteellisena sähköisenä tiedoksiantona turvasähköpostilla, päätös katsotaan annetun tiedoksi ja päätös noudetuksi markkinaoikeuden osoittamalta yhteydeltä, kun päätöksen sisältämälle turvasähköpostipalvelimelle kirjautumisesta on saapunut markkinaoikeudelle järjestelmän automaattisesti lähettämä kuittaus.

Jos päätös on toimitettu todisteellisena sähköisenä tiedoksiantona hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelussa, tiedoksisaantipäivä on päivä, jolloin asiakirja on noudettu sähköisestä asiointipalvelusta.

Tiedoksianto saantitodistuksella

Kun päätös on toimitettu tiedoksi kirjeitse saantitodistusta vastaan, tiedoksisaantipäivän osoittaa vastaanotto- tai saantitodistus. Jos kysymyksessä on sijaistiedoksianto, tiedoksisaannin katsotaan tapahtuneen kolmantena päivänä sijaistiedoksiantotodistuksen osoittamasta päivästä.

Valituksen toimittaminen

Valitus on toimitettava valitusajassa **korkeimmalle hallinto-oikeudelle**. Valituksen tulee olla perillä myös sähköpostia tai sähköistä asiointipalvelua

käytettäessä valitusajan viimeisenä päivänä ennen tuomioistuimen aukioloajan päättymistä. Aukiolo päättyy kello 16.15.

Korkeimman hallinto-oikeuden osoite:

Postiosoite:	Käyntiosoite:
PL 180	Fabianinkatu 15
00131 Helsinki	00130 Helsinki

Faksi: 029 564 0382

Sähköposti: korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi

Hallinto- ja erityistuomioistuinten asiointipalvelu:

<https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet#/>

Valituksen sisältö

Valituksessa, joka on osoitettava korkeimmalle hallinto-oikeudelle, on ilmoitettava:

- valittajan ja tämän edustajan tai asiamiehen nimi ja yhteystiedot;
- postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat voidaan lähettää (*prosessiosoite*);
- päätös, johon haetaan muutosta (*valituksen kohteena oleva päätös*);
- kun valittamiseen vaaditaan valituslupa, peruste, jolla valituslupaa pyydetään, sekä syyt, joiden vuoksi valittaja katsoo, että valitusluvan myöntämiseen on edellä tarkoitettu peruste;
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi (*vaatimukset*);
- vaatimusten perustelut;
- mihin valitusoikeus perustuu, jos valituksen kohteena oleva päätös ei kohdistu valittajaan.

Yhteystietojen muutoksesta on valituksen vireillä ollessa ilmoitettava viipymättä korkeimmalle hallinto-oikeudelle.

Valituksen liitteet

Valitukseen on liitettävä:

- markkinaoikeuden päätös valitusosoituksineen;
- selvitys siitä, milloin valittaja on saanut päätöksen tiedoksi, tai muu selvitys valitusajan alkamisen ajankohdasta (esimerkiksi vastaanotto- tai saantitodistus);
- asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimustensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle tai markkinaoikeudelle.

Asiamiehen, jollei hän ole asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, on liitettävä valitukseen valtakirja. Valtakirjaa ei kuitenkaan tarvitse esittää, jos asiamies on toiminut asiamiehenä asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa hallintomenettelyssä tai tuomioistuimessa.

Valituksen käsittelystä perittävät maksut

Valituksen käsittelystä korkeimmassa hallinto-oikeudessa peritään oikeudenkäyntimaksu sen mukaan kuin tuomioistuinmaksulaissa tarkemmin säädetään.